

MUZYCZNE KONTEKSTY JEZUICKIEGO DUSZPASTERSTWA W BAROKOWYM GŁOGÓWKU

O szczególnej randze Głogówka jako jednego z ważniejszych ośrodków kultywowania sztuki decydował przez wiele stuleci mecenat hrabiowskiego dworu Oppersdorffów. Pielęgnowanie i upowszechnianie w kolejnych pokoleniach tego rodu tradycji artystycznej zaowocowało unikatowymi arcydziełami plastycznymi i rzeźbiarskimi. Doprowadziło też do powstania wielu prężnie funkcjonujących instytucji kulturalnych, które zaznaczały swoją obecność w tym mieście przede wszystkim za pośrednictwem typowych dla epoki baroku dziedzin sztuki związanych ze słowem: poezji, muzyki i teatru. Z uwagi na procesualny charakter tych form artystycznego wyrazu, zachowane po nich ślady mają dziś postać dużo bardziej przypadkową, niż ma to zwykle miejsce w dziedzinie sztuk przedstawiających. Chcąc zrekonstruować tradycję kulturalną dyscypliny *trivium*, należy koniecznie sięgnąć po wtórne źródła historyczne, które pozwalają odtworzyć jej formę, brzmienie i nastrój.

Tak jest niewątpliwie w przypadku najbardziej ulotnej z barokowych sztuk retorycznych – muzyki, która nawet w warunkach wyjątkowo sprzyjającego mecenatu rzadko pozostawia po sobie ślady, umożliwiające kompletną historycznie rekonstrukcję przeszłości. Prawidłowość taką potwierdza stan zachowanych źródeł muzycznych z barokowego Głogówka, dający nader nieadekwatny obraz bogatej tradycji muzycznej tego ośrodka w XVII i XVIII wieku¹. Jest to obraz przeszłości tym bardziej niesprawiedliwy, że późniejsze XIX-wieczne źródła jasno dowodzą roli, jaką w historii muzyki odegrało miasto nad Osobłogą – w kontekście nie tylko śląskim, ale i europejskim. A przecież okoliczności powstania *IV* i *V Symfonii* Ludwiga van Beethovena² sugerują, że dzieła tej rangi nie zaistniały tutaj *ex nihilo*...

W poszukiwaniu korzeni głogowieckiej tradycji muzycznej, która rozkwitła w pełni niemal dwa wieki wcześniej, należy odwołać się do instytucji kulturalnych, powołanych do życia przy wsparciu Johanna Georga III von Oppersdorffa (1617-1651) i jego następców. Jak zauważył w wydanym przed laty artykule *Oberglogau als Musik-*

1 Zachowane do dnia dzisiejszego pozostałości muzycznej części głogowieckiej Biblioteki Oppersdorffów liczą dziś zaledwie kilkanaście sygnatur, przechowywanych obecnie w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. W ich liczbie odnajdujemy rękopiśmienne *cantionale* z klasztoru benedyktynów w Elchingen z 1582 r. (sygn. R 401 I MF), kilka druków katolickich i protestanckich kancjonałów oraz kilkanaście drukowanych librett spektakli teatralno-muzycznych. Na ręce p. Aleksandra Devosges-Cuber z Muzeum Regionalnego w Głogówku składam serdeczne podziękowania za tę informację, która stała się bezpośrednią inspiracją do przygotowania niniejszego tekstu.

2 Obydwie kompozycje powstawały m.in. podczas pobytu kompozytora na Śląsku: pisana na bezpośrednie zamówienie hr. Franza von Oppersdorffa *V Symfonia c-moll* op. 67 została zadedykowana jednak ostatecznie hr. Andriejowi Razumowskiemu; w jej zastępstwie Beethoven ofiarował Oppersdorffowi *IV Symfonię B-dur* op. 60.

stadt³ Walter Kwasnik, życie muzyczne Głogówka do roku 1810 toczyło się pomiędzy zamkiem a kościołem. Ten schematyczny model sprowadza jednak potencjalny muzykologiczny dyskurs do dość ogólnikowego banału i nie tłumaczy specyficznego charakteru tego ośrodka muzycznego. Tymczasem wykazywało ono przecież – obok swego uniwersalnego aspektu – także swoiste cechy dystynktywne. Komentując muzyczne tradycje barokowego Głogówka, autor cytowanego artykułu słusznie wskazuje na działających w mieście misjonarzy jezuickich jako promotorów sztuki muzycznej: zarówno na zamku, jak i w kościele⁴. Nie zauważa już jednak, że wypracowany w Głogówku sposób ich funkcjonowania był dość odległy od typowej powszechnie praktyki i nosił znamiona oryginalności.

Działalność członków Towarzystwa Jezusowego wydaje się zatem kluczem do zrozumienia kultury muzycznej Głogówka w latach 1605-1677. To właśnie oni – oprócz kulturotwórczych ośrodków rezydencji hrabiów von Oppersdorff i kolegiaty p.w. św. Bartłomieja – w znacznej mierze stymulowali i pielęgowali tradycję muzyczną tego miasta. Ich aktywność, nosząca tu znamiona pewnego eksperymentu, zarówno w zakresie czynności duszpasterskich, jak i artystycznych, zasługuje na krótkie omówienie i próbę interpretacji, co jest celem niniejszego artykułu.

Pierwsi jezuita – Leonard Classovitius (Klasowsky) i Christoph Dombrinus – zostali sprowadzeni do Głogówka na prośbę Georga II Oppersdorffa (1684-1606) w roku 1605⁵. Ci przybyli z ołunieckiego kolegium ojcowie mieli wesprzeć rekato-lizacyjne działania hrabiego, który dokładnie 10 lat wcześniej wykupił dzierżawione dotąd księstwo. Po krótkim czasie zastąpili ich Jonas Ladnitzer i jego socjusz, prowadzący na prośbę hrabiego (początkowo wbrew woli dziekana kapituły) w niedziele i święta katechezę dla dorosłych w kościele św. Bartłomieja. Mimo licznego audytorium, które udało im się każdorazowo gromadzić w kolegiacie, niewiele osób przeszło na katolicyzm. Wobec braku oczekiwanych rezultatów, niedługo po śmierci barona (15 grudnia 1606 roku) jezuicka stacja misyjna została zawieszona i 12 kwietnia 1607 roku Ladnitzer wyjechał z Głogówka.

3 Walter Kwasnik, *Oberglogau als Musikstadt*, [w:] Musik des Ostens. Sammelbände der J. G. Herder-Forschungsstelle für Musikgeschichte 5 (1969), Kassel, s. 97-112.

4 Kwasnik, *op. cit.*, s. 97-98.

5 Johann Schmidl, *Historiae Societatis Jesu provinciae Bobemiae*, Pragae T. 2, 1747, s. 415, 634, 670, 684-675, 789; T. 3, 1754, s. 576; T. 4, 1759/2, s. 323-324, 401, 508, 551, 676; Alois Kroess, *Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu. Nach den Quellen bearbeitet. T. 1: Geschichte der ersten Kollegien in Böhmen, Mähren und Glatz von ihrer Gründung bis zu ihrer Auflösung durch die böhmischen Stände 1556-1619* (= Quellen und Forschungen zur Geschichte, Literatur und Sprache Österreichs und seiner Kronländer, 11), Wien 1910, s. 791-793; Bernhard Duhr, *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge*, Freiburg im Breisgau – München – Regensburg, 1913, T. 2/1, s. 368-369; Hermann Hoffmann, *Die Jesuiten in Oppeln. Die Tätigkeit der Jesuiten in d. Fürstentümern Oppeln u. Ratibor, den Standesherrschaften Beuthen und Pleß, in Oberglogau und Ziemientzitz, in Oppeln Tarnowitz und Piekar, in den Volksmissionen und den neuen Niederlassungen*, Breslau : Franke Verlag, Otto Borgemeyer 1934 (= Zur schlesischen Kirchengeschichte, 8), s. 15, 28-38, 141, 348, 402; Władysław Dzięgiel, *Jezuici na Górnym Śląsku*, Katowice : Instytut Śląski 1936, s. 1-2; Ernst Laslowski, *Das Wirken der Jesuiten in Oberschlesien*, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 1 (1936), s. 157-166, tu: s. 159.

Po objęciu księstwa przez nieletniego hrabiego Rudolfa Oppersdorffa (1607-1617) sytuacja nieco się skomplikowała. Zatwierdzony przezeń *List Majestatyczny*, teoretycznie sprzyjający protestanckiej większości miasta i księstwa, był traktowany przez katolicką elitę władzy przede wszystkim jako edykt tolerancyjny, z którego dobrodziejstw należało szybko skorzystać. Na Boże Narodzenie 1611 i Wielkanoc 1612 roku⁶ w Głogówku pojawił się ponownie Christoph Dombinus, który wraz ze swoim socjuszem wznowił aktywność duszpasterską, gorąco popieraną przez biskupa wrocławskiego, księcia Karła Habsburga. Wrocławski hierarcha uzyskał od komisji cesarskiej większą przychyłność dla katolickiej interpretacji *Listu Majestatycznego*. Posunięcia polityczne władzy kościelnej wspierali na miejscu jezuici, prowadzący w kościele naukę katechizmu, której towarzyszyło wspólne recytowanie dekalogu⁷. Wiadomo z innych źródeł, że naukę tę zwykle rozpoczynał i kończył śpiew pieśni w języku niemieckim inicjowany przez prowadzącego katechizm. Praktyka taka została zatwierdzona przez kongregację Prowincji Austriackiej w roku 1603, do której należał jeszcze w tym czasie cały obszar Śląska:

„De modo docendæ Christianae doctrinae in templis.

[...] 3. De tempore, officium ante, an post vespervas Catechismus sit habendus nihil præscribitur, sed fiat pro Collegiorum commoditate, iudicio superiorum. 4. Dato signo competenti tempore, potest inchoati Catechismus ab aliqua cantione vulgari sacra de occurrentij tempore, aut alia iudicio Catechistæ (collata tamen re prius cum superiore) ad quem cantum cærcerij possunt in scholis. [...] 5. Cantum excipiat oratio uno præeunte cæteris respondentibus, tono hac tonus usitato. [...] 7. Ipse vero Catechistes clarem, breviter captum atque intelligentium vulgi vicat. 8. Tandem Cantione temporari consentanea Catechismus concludatur.”⁸

„O sposobie nauczania doktryny chrześcijańskiej w kościołach.

[...] 3. Czas odbywania nauki katechizmowej (po oficjum czy po nieszpórach), niech będzie dowolny, ustalony dla wygody danego kolegium i wedle uznania przełożonych. 4. Na odpowiedni znak, katechizm może rozpocząć śpiew jakiejś pieśni pobożnej w języku lokalnym, stosownej do okresu liturgicznego, bądź wybranej przez katechetę (po konsultacji z przełożonym); śpiew ten może być ćwiczony także w szkole. [...] 5. Po śpiewie niech nastąpi modlitwa prowadzona przez jednego z uczniów, któremu odpowiadają pozostali, wedle tonu zwyczajnego. [...] 7. Następnie niech katecheta wygłosi jasną, krótką i zrozumiałą dla zgromadzonych naukę. 8. Wreszcie katechizm niech zakończy śpiew pieśni stosownej do czasu liturgicznego.”

6 Schmidl, *op. cit.*, Pars II, Liber V, s. 634.

7 Schmidl, *op. cit.*, Pars II, Liber V, s. 670.

8 *Congregatio Provinciae Austriae* (1603). *De catechismo uniformius tradendo*. Archivum Romanum Societatis Iesu (dalej jako ARSI), Congr. 50, fol. 231v. Kwerendę w tym rzymskim archiwum zawdzięczam rocznemu stażowi Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, program Kolumb.

Przy okazji kolejnego pobytu w Głogówku, trwającego od kwietnia do sierpnia 1615 roku, jezuici kontynuowali działalność duszpasterską, której bezpośrednim efektem było 15 konwersji na katolicyzm. W oparciu o tę grupę konwertytów reaktywowali istniejącą niegdyś w tym mieście mieszczańską konfraternię literacką – *Sodalitas Literatorum inter Catholicos Beatæ Virginis*⁹. W niespokojnych warunkach otwartego konfliktu konfesyjnego było to posunięcie bardzo odważne, a jednocześnie genialne pod względem taktycznym: jezuici przywrócili do życia zakorzenioną w tradycji strukturę z czasów przedreformacyjnych, która doskonale wspierała ich akcję duszpasterską. Ze względu na brak własnej szkoły, przy której mogliby założyć typowo jezuicką sodalicję maryjną, podjęli decyzję o wskrzeszeniu dawnego bractwa mieszczańskiego. Proaktywny model takiej asymilacji kulturalnej był w Głogówku wyjątkowy: w większości przypadków jezuici tworzyli bractwa, bazując na elicie najbardziej zaangażowanych katolików świeckich, stanowiących owoc uprzedniej, długotrwałej pracy duszpasterskiej. Jednak tutaj kolejność działań została odwrócona: w skład konfraterni weszli niemal wszyscy katolicy w mieście, którzy z biegiem lat stali się elitą religijną i kulturową swojego środowiska konfesyjnego.

Ważnym profilem funkcjonowania tego rodzaju bractw była bowiem misja religijna, wyrażająca się przy pomocy mediów kultury artystycznej. Dotyczyło to w szczególności konfraterni literackich, dla których czynne uprawianie muzyki było istotnym elementem zobowiązań statutowych. Typowe dla jezuickiego duszpasterstwa sodalicje maryjne, zakładane wśród elit środowisk szkolnych i rzemieślniczych według zatwierdzonego w Rzymie modelu archikonfraterni *Prima Primaria*, podejmowały często różnego rodzaju działalność na polu kulturalnym; była ona zazwyczaj zaledwie artystyczną funkcją życia religijnego (niekiedy na dość wysokim poziomie). Jednak w przypadku konfraterni literackich, *nota bene* rzadko działających pod jezuicką administracją, pielęgnowanie żywej tradycji muzycznej było czymś więcej niż tylko formą pobożności.

Najstarszym znanym tego rodzaju bractwem na terenie Śląska było Bractwo Literackie Wniebowzięcia NMP w Raciborzu¹⁰, które przez wiele wieków nieprzerwanie kultywowało bogate tradycje muzyczne, precyzyjnie kodyfikowane jeszcze w I poł. XIV wieku¹¹. Raciborscy *litterati* zajmowali się muzyczną oprawą porannych mszy

9 Kroess, *op. cit.*, T. I, s. 793; Hoffmann, *op. cit.*, s. 30.

10 Hermann Schaffer, *Geschichte einer Schlesischen Liebfraueugilde seit dem Jahre 1343. Ein Beitrag zu der Geschichte der Gilden und religiösen Bruderschaften. Nach Urkunden und handschriftlichen Quellen verfaßt*, Rattibor: Verlag der Literarischen Bruderschaft 1883, szczególnie s. 212-220.

11 Zob. *Porządek Bractwa Literackiego pod Tytułem Wniebowzięcia Przenajśw. Panny Marycy Przy Kościele Farnym Raciborskim Roku 1334 ... założonego y ... Roku 1606 potwierdzonego ... Wrocław 1792*. Statutowym działaniem bractwa było: „ut singuli nostri socij Litterati et laici singulis diebus Sabbatinis ac maioribus festivitatibus ... officium Misse quod de gloriosa dei genitricis canitur veniant sine mora. ... Litterati pro sue vocis decantantes modulo sonoroso Layci vero nostri socij denotis etiam orationibus insistentes ...” [„aby niektórzy bracia nasi: literaci i laicy w soboty i większe święta... bez zwlekania przychodzili śpiewać oficjum mszalne o Najświętszej Bożej Rodzicielce. ... literaci wedle swego zwyczajuz dźwięcznymi głosami śpiewali, bracia-laicy zaś nasi przepisane im modlitwy stałe...”]. Cyt. za: Schaffer, *op. cit.*, s. 12.

brackich (tzw. *mature*), dedykowanych Niepokalanemu Poczęciu NMP, sobotnich mszy wotywnych, łączonych z Litanią Loretańską, śpiewem podczas sumy w niedziele i uroczystości, a także hymnami i pieśniami *de tempore*, wykonywanymi przy innych okazjach (głównie związanych z kultem maryjnym oraz procesjami na Boże Ciało). Praktyka muzyczna zakładanych na terenach Rzeczypospolitej¹² i ziemiach Korony Czeskiej¹³ bractw literackich obejmowała zarówno wielogłosowy repertuar polifonii łańciskiej, w którego wykonaniu brała udział bardziej wykształcona część bractwa (*litterati*), jak również wernakularne pieśni świeckie w językach narodowych (mogli je śpiewać także *layci*), co było przejawem postępującego wówczas procesu „laicyzacji i demokratyzacji twórczości litarckiej”¹⁴.

Zachowane dokumenty źródłowe poświadczają, że podstawową formą aktywności artystycznej glogówieckiego bractwa była praktyka śpiewu oraz oprawa muzyczna nabożeństw niedzielnych i świąt. Kronikarz opisuje genezę i profil muzycznej aktywności tego bractwa następującymi słowami:

„Illi [Patres] medio Aprili huc allapsi Societatis munia ita in omnes partiti sunt, ut protinus fructus haud poenitendi spes large se proderet. [...] Tum & Catholicorum pietatem erigere, aggressi Sodalitatem instituerunt Literatorum (ita his locis vulgo vocatur quoddam *Cantorum* genus) qui, præter cætera pietatis opera, singulis feriatis diebus, quæ sub auroram Virginis Patronæ suæ honoribus feret, Missam musico cantu adornarent.”¹⁵

„Ojcowie ci od połowy kwietnia spełniali zwyczajowe dla Towarzystwa zadania, zabiegając przede wszystkim o to, aby ich działania przyniosły możliwie szeroki owoc i nadzieję pojednania. [...] Dla pobudzenia pobożności katolików przystąpili zaś do założenia bractwa literackiego (zwanego w tych stronach *śpiewaczym*), które, poza innymi dziełami miłosierdzia, ozdabiać ma swym śpiewem i muzyką msze poranne ku czci Dziewiczej swej Patronki w niektóre dni świąteczne.”

Jak widzimy, głównym celem działalności bractwa było kształtowanie wzorców pobożności (*pietatem erigere*) – zarówno wewnątrz wspólnoty, jak i w całej parafii. Kulturowaniu muzyki sprzyjały szczególnie wspomniane wyżej msze *sub aurora*, zwane także *matura*:

12 Por. Alfons Mańkowski, *Bractwa literackie w diecezji chełmińskiej*. „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” V (1922), Nr. 12, s. 188-197; Bolesław Kumor, *Kościelne stowarzyszenia świeckich na ziemiach polskich w okresie przedrozbiorowym*, „Prawo Kanoniczne” X (1967), Nr. 1-2, s. 289-356 (tu: s. 330-332); Stanisław Litak, *Bractwa religijne w Polsce przedrozbiorowej XIII-XVIII wieku. Rozwój i problematyka*, „Przegląd historyczny” LXXXVIII (1997), z. 3-4, s. 499-523; Tadeusz Maciejewski, *Zasób utworów z ksiąg archikonfraterni literackiej w Warszawie 1668-1829*, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX 1972.

13 Por. Hana Pátková, *Bratrstvo ke cti Božie. Poznámky ke kulturní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha: KLP 2000, s. 36-42; Vladimír Maňas, *Hudební aktivity náboženských korporací na Moravě v raném novověku*, Dizertační práce Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2008.

14 Vladimír Maňas, *op. cit.*, s. 8.

15 Schmidl, *op. cit.*, Pars II, Liber VI, s. 789.

„Nostrorum opera Sodalitas litterato sid inter Catholicos Cives B. Virginis nuncupata erecta est qua propter alia obseexereant, pia opera singulis diebus dominicis et festis musico concentu maturum decantat...”¹⁶

„Z inicjatywy naszych ojców założono pośród katolickich mieszkańców miasta bractwo literackie pod wezwaniem Błogosławionej Dziewicy Maryi, której członkowie poza innymi swymi nabożeństwami i uczynkami pobożnymi w niektóre niedziele i dni świąteczne mszę poranną z muzyką śpiewać mają...”

Jezuicy misjonarze rozpoczynający rekatolizacyjną misję w protestanckich krajach środkowej Europy rzadko sięgali po tradycyjne, średniowieczne jeszcze formy bractw literackich (np. nie reaktywowali istniejących od XV wieku bractw Bożego Ciała w pobliskiej Opawie i NMP w Kłodzku). Przypadki takie zdarzały się jednak na Morawach¹⁷, gdzie członkowie Towarzystwa Jezusowego wspierali poreformacyjną odnowę tego typu bractw, m.in. w Brnie, Kromieryżu i Ołomuńcu. Wydaje się, że pierwowzorem dla odtworzenia głogóweckich *litterati* mogło być bractwo św. Anny z kościoła NMP w Ołomuńcu¹⁸, skąd właśnie pochodzili pierwsi *patres* działający w mieście Oppersdorffów. Z uwagi na brak innych dokumentów, dotyczących bractwa literackiego w Głogówku, próba rekonstrukcji jego form aktywności może więc bazować na źródłach pochodzących z Ołomuńca.

Cenne informacje w tym zakresie przekazuje opublikowany tam w roku 1605 Statut Sodalicji Wniebowzięcia NMP, którego jeden z egzemplarzy przechowywany był *nota bene* w głogóweckiej bibliotece Oppersdorffów¹⁹. Można przypuszczać, że druk ten, opisujący zasady funkcjonowania jezuickich sodalicji na terenie Moraw, był dla tutejszych jezuitów punktem odniesienia dla kodyfikacji reguł administrowanej przez nich konfraterni. Nie wnikając zbyt w szczegóły treści tej książeczki, warto odnotować kilka najważniejszych informacji, wynikających z jej lektury. Głównym celem kongregacji było *virtus pietasque Christiana, & in litterarum studiis progressio* [zdobycie cnót i pobożności chrześcijańskiej a także postęp w naukach]²⁰. O ile maryjnie zorientowana pobożność była statutową formą funkcjonowania także miesz-

16 ARSI Austr. 133, fol. 313.

17 Jiří Sehnal, Jiří Vysloužil, *Dějiny hudby na Moravě, Brno : Muzejní a Vlastivědná Společnost v Brně, 2001, s. 51.*

18 Stefan Samerski, *Von der Rezeption zur Indoktrination. Die Annenbruderschaft in Olmütz (16./17. Jahrhundert)*, [w:] *Jesuitische Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570–1700*, red. Anna Ohlidal, Stefan Samerski (=Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa, 28), Stuttgart : Franz Steiner Verlag 2006, s. 93–118.

19 LEGES, ET / STATUTA / SODLITATIS B^{mae} / Virg: MARIE ASSUMPTAE, / INTER EXTERNOS STUDIO-/ sos in Academia Sociatatis / IESV Olomucij / fundatae. OLOMVCHII, SUMPTIBUS ET LIBERALI/tate Magnif: D. MELCHIORIS / ALAGHY de Alagh & c. Unghari, / Sodalis eiusdem Congre: / Typis vero Georgij Handelij, / Anno: M.DCV. Katowice, Biblioteka Śląska, sygn. 232363 I [olim: *Opp. XVII / a 695*]. Za umożliwienie kwerendy po zbiorach proveniencji głogóweckiej i cenne wskazówki proveniencyjne składam serdeczne podziękowania pani dr Weronice Pawłowicz z Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach.

20 LEGES, ET STATUTA..., *op. cit.*, k. A_{3r}.

czańskiej konfraterni, to cel związany z postępowaniem *in litteris* [w naukach] był tu realizowany przede wszystkim za pośrednictwem aktywności muzycznej. Nie wiemy dziś, czy jedyny zachowany w Bibliotece Śląskiej stary druk muzyczny²¹ pochodzi właśnie z Głogówka, jednak to właśnie tego typu repertuar był powszechnie kultywowany w środowisku bractw literackich tej części Europy.

Administrowana przez jezuitę konfraternia miała kilkusobowy zarząd, w którego skład wchodził zwyczajowo: asystent, konsultorzy, prokurator i zakrystian. W kompetencji dwóch ostatnich było zarządzanie kaplicą, w której gromadziło się bractwo, oraz zajmowanie się jego majątkiem ruchomym (m.in. także książkami i nutami). Poza zalecanymi do samodzielnego odmawiania modlitwami (np. koronki do NMP), statutowym obowiązkiem członków bractwa była regularna obecność na mszach świętych i czynne uczestnictwo w brackim chórze:

„XI. Licet autem omnia, quae in totius anni curriculo includuntur, D. Virginis festa singulari Religionis ac aræ cultu, & celebritate obire debeamus, tamen ea omnia in Assumptionis festo splendidius, quam unquam alias, procuranda sunt. Proinde omnes socij in subsellijs Chori, candelis accensis sacro cantato intererunt...”²²

„XI. Zezwala się, aby również w święta maryjne (szczególnie przy okazji święta Zwiastowania NMP) zachowane były wszystkie zwyczajowe formy sprawowania uroczystego kultu. Dlatego też niech wszyscy bracia uczestniczą wtedy w śpiewanej mszy świętej, z zapalonymi świecami w ławkach chóru....”

O wykonywanym repertuarze muzycznym informuje nas jeszcze jeden paragraf cytowanego dokumentu, opisujący procedurę wyboru nowego prefekta kongregacji:

„XVI. Antequam agendi quicquam in Conventibus initium fiat, pronuncietur Litanie B. Mariæ Virginis cum hymno Spiritus Sancti, eiusdemque Antiphona, Versiculo, & Oratione. Ad finem vero aliqua ex Antiphonis cum Versiculis & Oratione B. Virginis, earum quas in extremo eiusdem Officio Ecclesia Sacrosancta, pro varietate temporum adhibere consuevitur...”²³

„XVI. Zanim rozpocznie się jakiegokolwiek działanie zgromadzonego konwentu, niech odmówią Litanie o Najświętszej Maryi Pannie wraz z hymnem do Ducha Świętego, stosowną antyfoną, wersetem i modlitwą. Na koniec zaś niech zaśpiewają którąś z antyfon z wersetem i modlitwą do Najświętszej Dziewicy, przewidzianą na dany czas liturgiczny przez oficjum Kościoła Świętego...”

21 Kłosek o sygnaturach 227553 I, 227554 I i 227555 I, zawierający następujące trzy druki muzyczne: Jacobus de Kerle, *Liber Modulorum sacrarum, 5 e 6 vocibus addita est...* Monachij 1572 (Tenor), Antonio Scandello, *Neue und lustige weltliche deutsche Liedlein, mit 4, 5, und 6 stimmen...* Dresden 1578 (Tenor), Le Maistre Mattheus, *Schöne und auserlesene Deutsche und lateinische Geistliche Gesenge, auff drey stimmen...* Dresden, Gimel Bergen 1577 (Media Vox).

22 LEGES, ET STATUTA..., *op. cit.*, k. A_{3v}.

23 LEGES, ET STATUTA..., *op. cit.*, k. A_{7v-8r}.

W przypadku administrowanej przez jezuitów konfraterni literackiej paragraf ten nie mógł mieć zastosowania ze względu na to, że prefekt konfraterni nie był wybierany demokratycznie przez jej członków, ale desygnowany przez lokalnego przełożonego²⁴. Uroczysta oprawa muzyczna mogła jednak towarzyszyć inauguracji kadencji danego prefekta oraz niektórym uroczystościom kościelnym roku liturgicznego (np. niedziele *Cantate*, kiedy to wszystkie miejskie wspólnoty – cechy i *litterati* – uczestniczyły w dorocznej procesji z towarzyszeniem muzyki wokalne i instrumentalnej²⁵). Z kolei przy okazji nabożeństw za zmarłych bractwo śpiewało na pozarazowych cmentarzach litanie *vom gutem Tode*, przygotowującą członków konfraterni do dobrej śmierci²⁶.

Z aktywnością w konfraterni wiązała się praktyka udzielania odpustów, przypisanych do konkretnych uczynków miłosierdzia, bądź modlitw, odmawianych zarówno prywatnie, jak i wspólnotowo. Odpowiedni wykaz cytowanego statutu²⁷ wlicza szczegółowo warunki uzyskania odpustu, wśród których figuruje m.in. czynne uczestnictwo w nabożeństwach (*Qui Divinis officiis interfuerint..., Qui Missae sacrificio diebus festis interfuerint...* [Ci, którzy są obecni na nabożeństwach..., Ci, którzy w dni świąteczne są obecni na mszy świętej]). Całą broszurę kończy wykaz najczęstszych modlitw, na podstawie którego można pośrednio zorientować się w praktykowanym repertuarze liturgicznym, wykonywanym podczas brackich konwencji. W jego skład wchodziły²⁸: Litanie Loretańska, hymny (*Veni Creator Spiritus, Ave Maris Stella*) oraz antyfony maryjne (*Alma Redemptoris Mater, Ave Regina Caelorum, Regina caeli letare, Salve Regina, Mater misericordiae*).

Nieco więcej o repertuarze liturgicznym mówi nam inne źródło, prawdopodobnie o proveniencji głogowieckiej. Ten zbiór podstawowych tekstów liturgicznych²⁹, opublikowany i opracowany w Nysie przez tamtejszego radcę Teodora Rindtflaischa, przeznaczony był do wykonania w formie recytacji lub śpiewu (*vel dicendi vel canendi*) w środowiskach jezuickich na terenie Śląska. Druk wydany został w czasie, kiedy głogowiecka misja była już przyporządkowana prężnie rozwijającemu się kolegium w Nysie; z tego też ośrodka trafiali do siedziby Oppersdorffów kolejni *patres*. Książeczka ta zawiera jedną z wersji *officium parvum*, na które składają się modlitwy oficjum Liturgii Godzin, bazujące na tekstach ascetycznych św. Bonawentury. Niektó-

24 W naszym przypadku przez rektora kolegium w Olomuńcu; później zaś – rektora kolegium w Nysie. Władysław Bochnak, *Religijne stowarzyszenia i bractwa katolików świeckich w diecezji wrocławskiej od XVI wieku do 1810 roku*, Wrocław 1983, s. 141.

25 Kwasiński, *op. cit.*, s. 97.

26 ARSI Boh. 97 I, k. 33. Hoffmann, *op. cit.*, s. 33.

27 COMPENDIUM INDULGENTIARUM quas Congregationibus B. Mariae Virginis S. Sedes Apostolica concessit. Excerptum ex Bulla Ereptionis Sodalitatis Annuntiatae. LEGES, ET STATUTA..., *op. cit.*, k. C₈₀.

28 ORATIONES DICENDÆ IN PRINCIPIO CONGREGATIONIS. LEGES, ET STATUTA..., *op. cit.*, D₃.

29 DEVOTI RHYTHMI / IN / SACRIFICIO MIS/SAE ANTE VEL POST / ELEVATIONEM, / PER SINGULOS HEBDOMA/DIS DIES / A QUOVIS HOMINUM / VEL DICENDI VEL CA/NENDI. / ADDITIS ET ALIIS PIIS MEDITATIONIBUS RHYTHMICIS / OPUS / VARIORUM AUTHORUM / 1631 / IHS / NISSÆ, Imprimebat Ioannes Schubart. Katowice, Biblioteka Śląska 231093 I [olim: *Opp XVII / a 837*].

rym z hymnów, np. *Alme rerum conditor* towarzyszą informacje o realizacji wokalne (w tym przypadku: *in tono Patris Sapientia*). Modlitwenik wieńczy krótka antologia hymnów i antyfon na ważniejsze święta roku liturgicznego: *Pange lingua, Lauda Sion, Adoro te devote, Ave manus dextra Christi, O Maria virgo pia, Ave mundi spes Maria, Salve Mater Misericordiae, Sancta Maria Virgo Virginum*.

Czas, w którym ukazał się zbiór *Devoți rhythmī*, to okres rozkwitu głogowieckiej rezydencji pod opieką Georga III Oppersdorffa (1617-1651) – znacząco powiększył on majątek księstwa, rozbudował zamek i ufundował wiele lokalnych zabytków sztuki i architektury. Jako gorący orędownik kontrreformacji czynnie wspierał aktywność duszpasterską jezuitów, goszcząc ich na swoim zamku, a nawet snując plany ufundowania w mieście dla nich kolegium³⁰. Uroczystej procesji neokonwertytów, składających w 1625 roku w kościele parafialnym wyznanie wiary, towarzyszył śpiew *Te Deum laudamus*³¹. Według świadectw jezuickich kronikarzy już cztery lata później całe miasto przyznawało się (mniej lub bardziej chętnie) do katolicyzmu³². Protektor głogowieckich jezuitów zadbał też o ich „medialną” reprezentację, nie tylko umieszczając jezuicką dewizę „Omnia ad maiorem Dei gloriam” w reprezentacyjnym miejscu nad bramą wjazdową do własnego zamku, ale także otwierając jedyną na terenie Górnego Śląska dworską drukarnię, której szczerki udostępnił też działającym w mieście ojcom³³.

Z zachowanych do dziś publikacji tej oficyny warto tu wspomnieć okolicznościowy druk upamiętniający uroczystości pogrzebowe po przedwcześnie zmarłej pierwszej żonie hrabiego, Benignie Poliksenie von Promnitz Oppersdorff (1594-1631)³⁴. Druk ten składa się z cyklu 45 wierszy o tematyce eschatologicznej, którym towarzyszą drzeworyty ilustrujące za pomocą alegorii ich treść symboliczną. W topice tych przedstawień bardzo czytelne są odniesienia do jezuickiej ikonografii tego czasu – niewątpliwie całość powstała pod silnym wpływem działających na zamku *patres*. Część druga zbioru to dwa dramatyzowane dialogi, wykonywane przy okazji uroczystości pogrzebowych³⁵. Należy przypuszczać, że niektóre z elementów tego dialogu mogły być wykonywane wokalnie; organizowanym w jezuickich ośrodkach spektaklom tego

30 Schmidl, *op. cit.*, T. III, s. 576; Hoffmann, *op. cit.*, s. 30.

31 ARSI Boh. 93, k. 262.

32 Hoffmann, *op. cit.*, s. 30.

33 Na początku lat 30. XVII wieku byli to Georg Pospielius i Nikolaus Posmurnius. Por. Hoffmann, *op. cit.*, s. 38.

34 Theatrum posthumi honoris Benignæ Polyxenæ Promnicianæ. S.R.I. comit. ab Oppersdorff humanis rebus votisq[ue] ereptæ ... Opera ... Georgii S.R.I. Comitis ab Oppersdorff ... die 2 Iunii ... 1631. Katowice, Biblioteka Śląska, sygn. 235134 III [Ex Biblioth. Gymnasii Nissensi: *Nys. XVII B 33*]. Faksymile druku dostępne na stronie internetowej Śląskiej Biblioteki Cyfrowej: http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=4801&from=&dirids=1&ver_id=236326&clp=4&QI=1B1E49566A32CE8D4BF00A90336254E05-1

35 DIALOGUS LACHRY/MABILIS / QUEM / IN FATALEM EX HAC VITA DIS/CESSUM ILLUSTRISSIMÆ D. D. BENIGNÆ / POLYXENÆ, Comitissæ ab Oppersdorff, / ex Illustri: Promniciorum Prosa pia exoræ simplici, sed affectissima submissione / Anno 1631. die secunda Majj plan/gens faciebat.

rodzaju zazwyczaj towarzyszyła muzyka instrumentalna. Kolejna część publikacji to wygłoszone przy okazji nabożeństwa w kolegiacie jezuickie kazanie³⁶, po którym następuje jeszcze jeden dialog, tym razem reprezentowany scenicznie przez aktorów grających hrabinę nieboszczkę i jej małżonka³⁷. Na skórzanej oprawie całego druku, przechowywanego przez jakiś czas w nyskim kolegium, widnieje jezuicki monogram „IHS”. Na okoliczność śmierci Benigny von Promnitz nyska oficyna Johanna Schubartha wydała także poemat żałobny, skomponowany i „wyśpiewany” (*voce decantabat*) przez samego hrabiego, dedykowany pamięci jego zmarłej żony³⁸.

Innym świadectwem kultuwowania w badanym środowisku poezji melicznej jest zachowany w Bibliotece Śląskiej w Katowicach program publicznej obrony magisterskiej pochodzącego z Głogówka jezuity. Tę odbywającą się 20 marca 1635 roku na Uniwersytecie w Ołomuńcu uroczystość³⁹ wieńczyła konwencjonalna *oda gratulatoria*, którą zgodnie z tradycją⁴⁰ wykonywano z towarzyszeniem wokalistów i trębaczy, powtarzających fragmenty recytowanej poezji w postaci umuzycznionych refrenów.

Poza typowymi dla środowiska jezuickiego formami duszpasterstwa i edukacji uwagę zwraca bezprecedensowe zaangażowanie jezuitów w funkcjonowanie zespołu muzycznego dworu Oppersdorffów⁴¹. Na głogówieckim zamku funkcjonowała w latach panowania Georga III orkiestra kameralna, do której należał m.in. Joachim Meltzer (1594-1678) – jezuita działający w Głogówku (z przerwami) od jesieni 1636 roku aż do zakończenia jezuickiej misji w tym mieście w roku 1677⁴². Urodzony w Ołomuńcu *de nobiles parentes*⁴³ Joachim Valerian Meltzer von Friedberg

36 Folget / Die Leich Predigt: So inn der Thumb Kirchen / S. Bartholomaei zur OberGlogaw von einem Patre / SOCIETATIS IESU am letzten Be/gegness Tag gehalten ist / worden.

37 DIALOGOCA, / APOLLINEA, ET CY/GNEA TOTIUS LESSI CLAU/SULA COMITUM CONIUGUM CHA/rissimorum, quam labente anno mortis e/jusdem Dominæ cecinit, unus singularis Defunctæ Amicus.

38 PIENTISSIMIS MANIBUS / Suæ quondam vivæ / Suæ nuper mortuæ / Semper tamen dilectissimæ / BENIGNAE / EHEU! / Quam non benigno abreptæ fato / Lætus / O SI DARETUR! COMES, / Mestus / NUNC SUPERSTES / HOC LESSO CONIUX / Assa voce decantabat / NISSAE, Imprimebatur apud Joannem Schubart, / Anno Christiano M.DC.XXXI. Katowice, Biblioteka Śląska 235135 III. **Faksymile druku dostępne na stronie internetowej Śląskiej Biblioteki Cyfrowej:** http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=4803&from=&dirids=1&ver_id=236933&lp=2&QI=1B1E-49566A32CE8D4BF00A90336254E05-1

39 PHILOSOPHIA RATIONALIS / QUAM / IN ALMA / EPISCOPALI UNIVER/SITATE OLOMUCENSIS / SOCIETATIS IESU / PROPUGANDAM SUSCEPIT / Anno M. DC. XXXV Paulus Duchze Glogoviensis Sile/siæ superioris. / Praeside / R. P. PHILIPPO STREIT / SOCIETATIS IESU ART: ET PHIL: / Magistro, eiusdemque Professore Ordinario. / OLOMUCII TYPIS IOANNI HOFFMANI. Katowice, Biblioteka Śląska, sygn. 461112 I [olim: *Opp. XVII / a 544*].

40 Max Wittwer, *Die Musikpflege im Jesuitenorden unter besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Zunge*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Hohen Philosophischen Fakultät der Universität Greifswald, Greifswald : Grimmer Kreis-Zeitung GmbH, Grimmen in Pommern 1934, s. 76.

41 Kwasnik, *op. cit.*, s. 97-98.

42 Hoffmann, *op. cit.*, s. 31, 33, 35nn, 38; Remigiusz Pośpiech, *Muzyka wielogłosowa w celebracji Eucharystycznej na Śląsku w XVII i XVIII wieku*, Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2004, s. 299. Na podstawie archiwaliów zachowanych w rzymskim ARSI (Boh. 12, fol. 232v; Boh. 90/1, k. 7r, 29r, 39v, 52v, 70v, 87v; Germ. 132, k. 158v, 23v, Boh. 90/1, k. 121v, 139v, 159v, 174r, 185r, 221r, 247r, 272v, 292r, 305r, 320v; Boh. 90/2, fol. 338v; BMZA II-80, fol. 100r, 117r; Boh 17/I, k. 151r) obecność Meltzera w Głogówku *in missione Illustrissimi Domini ab Oppersdorf* potwierdzona jest źródłowo w latach 1636-1639, 1641-1647 oraz 1653-1677.

43 Z eklogi pochodzącej z rękopisu ARSI Boh. 195 I, fol. 272r-273v.

wstąpił do Towarzystwa Jezusowego 4 września 1614 roku i po odbyciu nowicjatu w Brnie ukończył studia teologiczne w Grazu. W 1623 roku został ordynowany na prezbitera; następnie prowadził pracę duszpasterską w Kłodzku (1623-1625), Kutnej Horze (1626), Czeskim Krumlowie (1627-1631) i Opawie (1632-1636). Po krótkim pobycie w Nysie został przeniesiony do Głogówka *ad aulam Comitis Georgij ab Oppersdorf destinatus, in qua per annos plures fidelis, et indefessus operarius se impendit* [na dwór księcia Jerzego Oppersdorffa przeznaczony, gdzie przez lat wiele poświęcił się niestrudzonej pracy dla licznych wiernych]. O ile corocznie opracowywane *Catalogi annuae* nie odnotowują jego kwalifikacji muzycznych (tylko przez pół roku pełnił funkcję subregensa konwiktu w Kutnej Horze), to w sporządzonej po jego śmierci elogii czytamy:

„Huc etiam spectat, quod usque ad extremam etiam semium praestitit dramata nimirum vernaculo sermone producendo annis singulis tria, duplex de Passione Domini, tertium de Sanctissima Eucharistia copiose effluente spectatore, et saepe piaie teneritudine collacrymante. Similiter ad pietatis commendationem pertinet, quod diebus Bacchanaliis dicatus quadraginta horarum more Societati usitato instituerit, diebus Sabattinis litanias de BV decantari impetraverit, sicut etiam per Theophoriae octavam Litanijs de Sanctissimo Nomine addita solemni benedictione. Diebus festis, aut specialia devotione notatis ipse sacrum solemniter Vesperis decantabat.”⁴⁴

„Należy tutaj dodać, że przez całe swe życie zajmował się przygotowywaniem przedstawień dramatycznych w języku miejscowym, wystawiając każdego roku po trzy spektakle (dwa o Pasji Chrystusa, trzeci zaś – o Najświętszej Eucharystii), gromadzące wielką rzeszę widzów i skłaniające ich często do nabożnego płaczu. Podobnie dla pobożności wiernych zasłużył się ów ojciec, że zwyczajem Towarzystwa Jezusowego zainauguował w dzień zapustny odprawianie nabożeństwa 40-godzinnego, nadto śpiewanie Litanii ku czci Najświętszej Dziewicy w dni sobotnie, zaś Litanii do Najświętszego Imienia Jezus w oktawę uroczystości Bożego Ciała wraz z uroczystym błogosławieństwem. W dni zaś uroczyste po oficjum mszalnym rozpoczął praktykę śpiewu uroczystych niesporów.”

Jezuicki kronikarz odnotował duże zaangażowanie Meltzera w przygotowywanie niemieckojęzycznych spektakli dramatycznych, wystawianych przy okazji świąt Wielkanocnych i Bożego Ciała. Przyciągały one liczną widownię i wywoływały u zgromadzonych głębokie wzruszenie. Ponadto o. Joachim zainicjował w Głogówku tradycję nabożeństwa 40-godzinnego i wprowadził zwyczaj śpiewania litanii ku czci NMP w soboty, zaś Litanii do Najświętszego Imienia Jezus – w uroczystość Bożego Ciała. Zgodnie z tradycją większych ośrodków jezuickich organizował także muzycz-

44 *Loc. cit.*

ną oprawę nieszporów w wigilie większych świąt i uroczystości roku liturgicznego. Z uwagi jednak na fakt, że Meltzer nie dysponował zespołem muzycznym konwiktu (w Głogówku nigdy nie powstało kolegium), należy przypuszczać, że wykonawcami partii wokalnych byli członkowie miejscowej konfraterni literackiej; instrumentalistami zaś byli muzycy kameralnej orkiestry hrabiego. Co jeszcze bardziej nietypowe, sam jezuita był członkiem tego zespołu, a prawdopodobnie też jego kierownikiem. Warto podkreślić, że w połowie XVII wieku była to okoliczność bezprecedensowa, także na terenie Śląska⁴⁵.

Oppersdorff szczególnie cenił Meltzera, dlatego też – o ile towarzyszący mu w Głogówku socjusze, zgodnie z wewnętrznymi zasadami funkcjonowania zakonu, zmieniali się co kilka lat – on sam bardzo długo pozostawał na miejscu. Było to wynikiem stanowczo wyrażanych życzeń samego margrabiego, którego prośby zyskały także poparcie władz zakonnych, m.in. rektora nyskiego kolegium, słynnego astronoma Christopha Scheinera⁴⁶. Po emigracji spędzonej w Polsce (spowodowanej wojną szwedzką) Meltzer powrócił do Głogówka w roku 1643, razem z kolejnym socjuszem, Christophem Kellerem (1594-1655). Ten urodzony w Kamieńcu Żąbkowickim rówieśnik Meltzera działał w Głogówku zaledwie rok (1647/48); jego obecność mogła mieć jednak dla lokalnego środowiska istotne znaczenie. Działający przez poprzednie 20 lat w pobliskiej Nysie Keller był założycielem i wieloletnim prefektem tamtejszego konwiktu p.w. św. Anny⁴⁷ – najważniejszej jezuickiej instytucji muzyczno-wychowawczej, działającej w tym czasie na Śląsku. Najprawdopodobniej to właśnie z inicjatywy Kellera w 1647 roku w zamkowej oficynie Oppersdorffa został opublikowany śpiewnik zawierający niemieckojęzyczne pieśni: „Cantilenæ spirituales, Catechismique typis, quos Illustrissimus Comes habet elegantes.”⁴⁸ [„pieśni duchowne wraz z katechizmem za sprawą Najjaśniejszego Księcia pięknie drukowane.”

W muzycznym opracowaniu tego (obecnie zaginionego) druku brał najpewniej udział Joachim Meltzer, Keller zaś mógł być jego pomysłodawcą, a może nawet i redaktorem. Do przyjęcia tej hipotezy skłania kolejny zachowany w Katowickiej

45 *Constitutiones* nie dopuszczały możliwości posiadania przez ojców-jezuitów instrumentów muzycznych w domach zakonnych: „nec instrumenta rerum vanarum (instrumenta ad ludendum vel ad rem musicam) domi haberi” [„nie wolno im w swych domach mieć instrumentów służących próżnym zabawom czy muzyce”] (Pars III, caput I, 14 – *Institutum Societatis Iesu. Examen et Constitutiones. Decreta Congregationum Generalium. Formulae Congregationum*, Firenze : ex Typographia a SS. Conceptione, T. II, s. 45). Zakaz ten jednak dotyczył przede wszystkim nowicjuszy (zob. Thomas D. Culley, Clement McNaspy, *Music and the early Jesuits (1540-1565)*, „Archivum Historicum Societatis Iesu” 40 (1971), s. 216) i z biegiem czasu coraz częściej był uchylany. Ponadto mieszkającego gościnnie na głogówieckim zamku Meltzera raczej nie dotyczył.

46 Hoffmann, *op. cit.*, s. 38. Do podobnej sytuacji doszło także w roku 1657, kiedy to po oficjalnym odwołaniu Meltzera z głogówieckiej misji graf Franz Eusebius, przy popraciu czeskiego prowincjała, skutecznie interweniował u samego generała i zmienił jego uprzednią decyzję.

47 Praga, Národní knihovna XXIII C 105/2, fol. 151r; ARSI Boh. 12, k. 33r, 131v, 229v; Boh. 14, k. 44v. *Seminarium S. Annae* założone zostało w 1630 roku z fundacji wdowy po Kasprze Gebauerze Annie Molhardt, Zob. Wittwer, *op. cit.*, s. 21.

48 ARSI Boh. 96, k. 323-324; por. Hoffmann, *op. cit.*, s. 32.

Bibliotece druk dewocyjny⁴⁹ datowany na ten sam rok 1647, proveniencyjnie związany z konwentem nyskich kapucynów. Dedykowaną wrocławskiemu sufraganowi Johannowi Liesch von Hornau przedmowę podpisał monogramista *C.K.S.I.* (Christophorus Kellerus de Societate Iesu?). Fakt, że ten tekst datowany jest na 2 lipca 1647, sugeruje, że nyski druk Schubarta mógł być pierwowzorem zaginionego dziś druku z Głogówka⁵⁰ – jeśli to rzeczywiście Keller był jego redaktorem, mógł zabrać ten śpiewnik do miasta Oppersdorffów, do którego trafił już we wrześniu tego roku.

Zachowana publikacja jest ciekawym przykładem jezuickiej literatury dewocyjnej, bazującej na tekstach mistycznych św. Bernarda z Clairvaux (*Liber de passione Christi*). Bezpośrednią inspiracją dla tego druku jest druk jezuickiego generała Wincentego Caraffy, *Fascetto di mirra ouero Considerationi sopra le piaghe di Christo* (1638). Został on przetłumaczony na język niemiecki i zaadaptowany dla potrzeb bractwa Jezusa Ukrzyżowanego (*Congregatio Jesu des Gekreuzigten*), pielęgnującego nabożeństwo do Ran Chrystusa. Podane w tekście modlitewnika reguły statutowe bractwa⁵¹ (codzienna medytacja, modlitwa i aktywność apostołska) wieńczy modlitwa, zakończona muzycznym akcentem o znaczeniu chyba nie tylko metaforycznym:

„Deine Hände, O Herr JESU haben uns Erschaffen, dieselben Hände nemlich, welche mit Nägeln ans Kreutz für uns feind Angenagelt worden: Die werck deiner Hände, O Herr, Verachte nicht: Ich bitte dich schaw an die Wunden deiner Hände: Sihe in deinen Händen hast du uns geschrieben, Herr Jesu, Liess die schrift, und mach uns seelig. O Güttiger Jesu erhöre uns, in deine Wunden Verbirge uns, lass uns nimmer mehr von dir geschieden warden, in der stund des Todes rufe unns: Auff das wir mit deinen Heyligen deine Barmherzigkeit in Ewigkeit singen mögen. Amen.”⁵²

„Twoje ręce, o Panie JEZU, nas uczyniły, te same zaiste ręce, które gwoźdźmi do krzyża naszego nieprzyjaciela przybiły. Owocem rąk Twoich, o Panie, nie gardź. Spójrz, Panie, proszę, na rany rąk Twoich. Zobacz, że na rękach swych nas zapisałeś, Panie Jezu, i bądź dla nas łaskawy. O dobry Jezu, wysłuchaj nas. W Twoich ranach ukryj nas, nie pozwól nam nigdy być od Ciebie oddzielnym. W godzinie śmierci zawołaj nas, wtedy z Twoimi świętymi śpiewać będziemy mogli na wieki o Twoim miłosierdziu. Amen.”

49 Katowice, Biblioteka Śląska, sygn. 227527 I [Nys. XVII / A-41: *loci Capucinatorum Nissae*]: Myrrhen-Büschel / Oder / Betrachtungen und Gebet / Von der Heyligen Wun=/den, und Leyden Christi. / Zu beförderung / Der Andacht / Gegen dem Allerheiligen / Leyden unsers Herrn Je=/su Christi. / Allen Sodalen und Lieb/habern JESU deß Ge=/kreuzigten. / Zu Nutz. / Gezogen auß dem Lateinisch/en Myrrhen Büschel deß Wohl / Ehrwürdigen P. Vincentij Ca=/raffa jetzund Generals der Socie/tet Jesu, und Anders Ändäch=/tigen Authoren. / Cum licentia superiorum. Gedruckt / In der Fürstlichen und / Bischöfflichen / Residentzstadt / Neyss / bey Joann Schubart / M.D.C.XLVII.

50 Można oczywiście postawić hipotezę, że obydwie informacje dotyczą tego samego druku; wymagałaby ona podważenia autorytetu Hermanna Hoffmanna, który wyraźnie pisze, że poszukiwany śpiewnik (*Spirituales Cantilenae*) został wydany w Głogówku.

51 K. 10-13 *Regeln der Congregation*.

52 K. 13-14 *Gebet der Verbündung von den Bundesgenossen Täglich zu sprechen*.

Główną część modlitewnika (k. 16–397) tworzą teksty rozważań pasyjnych na kolejne dni tygodnia. Całość wieńczy niemieckojęzyczne oficjum *Von dem Heiligen Leyden Christi*, przeznaczone do odmawiania dla członków bractwa. Każda z godzin miała własne hymny (np. przeznaczony na jutrznię *Gottes Vatters Weisheit schon...*, tłumaczenie *Patris sapientia*); w przypadku wspólnotowej realizacji tej modlitwy – podobnie jak umieszczonej na kartach tego dodatku *Litaney von dem bitteren Leyden unnd Sterben Christi* (k. 269) – oczywiste było wykonanie wokalne. Nie mamy żadnego dowodu, że właśnie ten śpiewnik miał praktyczne zastosowanie w głogówcekiej konfraterni literackiej, z uwagi jednak na zarysowane powyżej okoliczności jego powstania można przyjąć, że mógł on wpłynąć na formy kultywowanej w tej wspólnotocie pobożności.

W tym samym roku 1647 ojcowie Meltzer i Keller rozwijali nauki katechizmowe, nie tylko w kolegiacie (po niemiecku) i u minorytów (po polsku)⁵³, ale także w głównej sali głogówcekiego ratusza, mieszczącej do 500 osób⁵⁴. W następnych latach katechizmowi w ratuszu towarzyszyła procesja dziewcząt i chłopców z kolorowymi choągami (poświęconymi odpowiednio czci Maryi i Imienia Jezus), prowadzona ze śpiewem pieśni od bramy zamkowej aż do drzwi ratusza⁵⁵:

„Huc quoque spectabant industriae quibus accurabant, ut a typis aulicis recusae in lucem procederent odae hymnisque sacri atque alia cum precibus quaestiones, et resolutiones catechetica. Unde cum processiones (quarum cura nostro comissa est) in publicum deducuntur late sacrijs hymnodijs tecta compitaque personant, eo frequenter animorum motu, ut lachrymas adultiorum elicuerint.”⁵⁶

„Tutaj wspomnieć należy nową inicjatywę wydania przez dworską drukarnię zbioru pieśni nabożnych, zawierających także katechizm w postaci pytań i odpowiedzi. Nadto i procesje publiczne (których piecza nam została powiedzona) z głośnym śpiewem owych pieśni, poruszających często dusze dorosłych do łez.”

W organizację tych procesji i w naukę śpiewu wśród katolickiej młodzieży Głogówka zaangażowany był sam hrabia, który osobiście wręczał najbardziej aktywnym uczestnikom procesji drukowany na zamku kancjonał⁵⁷. Jak podaje kronikarz, celem jezuitów było upowszechnienie nowego, katolickiego repertuaru pieśniowego, zastępującego wykorzenianą tradycję pieśni protestanckich⁵⁸. Pieśni te towarzyszyły także organizowanym przez zakon

53 ARSI Boh. 96, k. 323.

54 Hoffmann, *op. cit.*, s. 32.

55 Hoffmann, *op. cit.*, s. 38.

56 ARSI Boh. 96, k. 466.

57 Schmidl, *op. cit.*, T. IV/2, s. 551–552.

58 Schmidl, *op. cit.*, T. IV/2, s. 401.

pielgrzymkom: z Głogówka przez Nysę do Barda⁵⁹, do sanktuarium w pobliskim Frydku⁶⁰, a także w odwrotnym kierunku: z Nysy do wybudowanej niedawno w Głogówku kapliczki loretańskiej⁶¹. Nie mogła się też bez tych pieśni obejść uroczysta wizytacja biskupa Liescha, który przybył do Głogówka w 1649 roku, aby udzielać sakramentu bierzmowania⁶² (przyjęło go wtedy 5338 osób, co oddaje skalę duszpasterskiego sukcesu jezuitów).

Szczególnie dużą siłę oddziaływania w propagowaniu potrydenckich reform miał oczywiście jezuicki dramat. Ponieważ *spiritus movens* jego przygotowań był o. Meltzer, należy przypuszczać, że muzyczna warstwa tych spektakli była na wysokim poziomie artystycznym. Począwszy od 1647 roku dysponujemy informacjami o kolejnych przedstawieniach scenicznych wystawianych w głogówieckim zamku, kolegiacie i na rynku miasta. Niemal co roku w Niedzielę Palmową lub Wielki Czwartek wystawiano misterium pasyjne⁶³. Udramatyzowane spektakle towarzyszyły też procesji rezurekcyjnej: tematem obydwu rodzajów przedstawień były wątki typiczne ze Starego Testamentu, zapowiadające cierpienie (np. *Ofiara Izaaka*) i zmartwychwstanie Chrystusa (*Zwycięstwo Gedeona nad Amalekitami*)⁶⁴. Co roku też dramatyzowane sceny biblijne towarzyszyły procesji Bożego Ciała. Liturgiczny kontekst miały wystawiane w kościołach żywe obrazy, przedstawiające Zwiastowanie i Narodzenie Jezusa; tego rodzaju spektakle były zazwyczaj ilustrowane muzyką instrumentalną.

Przedstawienia wystawiane na zamku także odwoływały się do tematyki religijnej; były jednak znacznie bogatsze pod względem treści fabularnej i gry scenicznej. W Niedzielę Palmową roku 1649 Joachim Meltzer, przy współudziale urzędników dworu Oppersdorffa, wystawił spektakl pt. *Damocles Christianus*⁶⁵, na Wielkanoc tego samego roku zaś *Joseph der Retter Ägyptens*. Po śmierci Georga III Oppersdorffa⁶⁶ o kontynuację jezuickiej misji w Głogówku skutecznie zabiegał u samego generała jego syn Franz Eusebius I (1651-1691); wśród przydzielonych do niej w 1654 r. *patres* był oczywiście o. Meltzer⁶⁷. Nowy dziedzic utrzymywał żywe kontakty z Rzeczpospolitą, dzięki czemu w czasie potopu szwedzkiego na głogówieckim zamku chronił się król Jan Kazimierz ze swoim dworem. W jego to obecności, w pierwszą niedzielę Adwentu 1655 roku, wystawiono spektakl o Zwiastowaniu NMP⁶⁸.

59 Schmidl, *op. cit.*, T. IV/2, s. 508.

60 Schmidl, *op. cit.*, T. IV/2, s. 675-676.

61 9 VII 1649 r. – Schmidl, *op. cit.*, T. IV/2, s. 508.

62 Hoffmann, *op. cit.*, s. 33.

63 ARSI Boh. 96, k. 324. Hoffmann, *op. cit.*, s. 32.

64 ARSI Boh. 96, k. 324. Hoffmann, *op. cit.*, s. 33.

65 ARSI Boh. 96, k. 466; Hoffmann, *op. cit.*, s. 33.

66 W swoim testamencie Georg III Oppersdorf zapisał jezuitom w dolnośląskim Głogowie bogatą fundację na kolegium, przewidział także dotację na budowę nowego kościoła jezuitów w Nysie. Ponadto zarezerwował kwotę 6000 guldenów dla fundacji finansującej kształcenie 4 chłopców w tamtejszym konwikcie; sumę 900 guldenów przeznaczył zaś głogówieckiej kongregacji, której był członkiem. ARSI Boh. 97 I, k. 33, Hoffmann, *op. cit.*, s. 35.

67 NK XXIII C 105/2, fol. 42v. Hoffmann, *op. cit.*, s. 38.

68 NK XXIII C 105/2, fol. 214v. Hoffmann, *op. cit.*, s. 35.

Po wyjeździe króla z Głogówka jezuita zainicjowali specjalne modlitwy w intencji pokoju poprzedzone 40-godzinny nabożeństwem: uczestniczyła w nich chętnie królowa Luiza Maria Gonzaga i polscy dostojnicy kościoła, m.in. abp gnieźnieński Andrzej Leszczyński i nuncjusz papieski Piotr Vidoni; należy przyjąć, że muzyczna oprawa tych uroczystości godna była tak zacnych gości. Na Niedzielę Palmową 1657 roku Meltzer wystawił przed polską królową dramat pasyjny, tydzień później na Wielkanoc w sali zamkowej spektakl *Jephthe, der seine Tochter für das Vaterland geopfert*, zaś na uroczystość Bożego Ciała tego roku *Abel Deo sacrificium offerens* oraz przedstawiane w ogrodzie zamkowym z dużym powodzeniem *Davids Fall und Busse*. Uroczystej niż zwykle obchodzone było tego roku święto Ignacego Loyoli, w czasie którego po śpiewanej mszy świętej urządzono kolejne przedstawienie teatralne, przedstawiane przy udziale *Illustrissimi Comitum Juniores et Litteris et pietate ad gratiam a nostris efformati* [Najjaśniejszych Książąt-Juniorów, zarówno w naukach, jak i w pobożności do łaski przez naszych ojców wykształceni] – wykształconych przez jezuitów dzieci hrabiego, których występ szczególnie ucieszył ich rodziców: *magno Parentibus sunt solatio, et reliquis ob dexteritatem in Theatro scenico probatam, admirationi*⁶⁹ [swoją zręcznością wykazaną na scenie teatralnej ucieszyli swych rodziców i zachwycili innych widzów].

Od tego też roku goszczeni przez Oppersdorffów jezuita podzielili się zakresem pracy: jeden zajął się duszpasterstwem w kolegiacie i katechizmem, drugi zaś (Meltzer) skupił się na aktywności na zamku Reichsgrafa. W roku 1648 wystawiono tam przy okazji Bożego Ciała spektakl *David und Abigail*⁷⁰, rok później, przy tej samej okazji, sztukę o Julianie Apostacie, wcześniej zaś – na Wielkanoc – o miłosiernym Samarytaninie⁷¹ (temat ten powtórzył się Bożego Ciała, w roku 1663⁷²). Z późniejszych lat dysponujemy jeszcze paroma wzmiankami o przedstawieniach pasyjnych i wielkanocnych, wystawianych w kolegiacie (1664)⁷³; ostatni znany z tytułu spektakl to ponowne przedstawienie *Gedeons Sieg über die Amalekiter*⁷⁴, wystawione w 1669 roku. Z pochodzącego z tego roku *Catalogus triennalis* przy nazwisku Meltzera odnajdujemy informację wskazującą na słaby stan sił witalnych 75-letniego już jezuita: *propter senectutem indiget quiete* [z uwagi na podeszły wiek potrzebuje spokoju]⁷⁵. Podsumowując długoletnią aktywność Joachima Meltzera w organizacji życia muzycznego i teatralnego, należy potwierdzić jego niezwykłą rolę w kształtowaniu kultury artystycznej barokowego Głogówka. Dramaty muzyczne jego autorstwa stanowią bezprecedensowy wkład w lokalną i regionalną tradycję artystyczną.

69 NK XXIII C 105/2, fol. 214v.

70 ARSI Boh. 97 I, k. 350. Hoffmann, *op. cit.*, s. 36.

71 ARSI Boh. 97 II, k. 467.

72 ARSI Boh. 98, k. 628.

73 ARSI Boh. 98, k. 779.

74 Hoffmann, *op. cit.*, s. 36.

75 *Catalogus secundus*, ARSI Boh 17/I, k. 151r.

W ostatnich latach jezuickiej misji u Oppersdorffów odnotować należy jeszcze dwie sylwetki jezuitów związanych z kulturą muzyczną. Pierwszym z nich był urodzony w Gliwicach Matthaus Dubelius (Dubiel, 1611-1673), świecki kanonik w Kromieryżu, który w 1660 roku zrzekł się dóbr duchownych i, zapisawszy je jezuickiemu kolegium w Brnie, został jezuitą. Po krótkim pobycie w Litomierzycach, gdzie w 1663 roku sprawował funkcję *minister chori* [przełożony chóru]⁷⁶, w latach 1664-1670 i 1671-1672 przebywał *ab comitem ab Oppersdorf* [u księcia Oppersdorffa] jako *concionator Polonicus* [kaznodzieja polskojęzyczny]. Przełożeni zauważyli nie tylko talent kaznodziejski Dubeliusa, ale także jego zdolności organmistrzowskie⁷⁷, dzięki czemu przez wiele lat czynnie zajmował się konstruowaniem organów. Jego kwalifikacje potwierdza fakt, że w roku akademickim 1670-1671 był prefektem muzyki w konwicie św. Anny w Nysie. Dwa lata później (1674-1675) do Głogówka trafił Bernard Titzman (1624-1709), długoletni *Confessarius Polonorum* [spowiednik Polaków]⁷⁸, działający wcześniej w Nysie, Wrocławiu, Opolu, Pradze i Opawie, m.in. na stanowisku subregensa konwiktów muzycznych w Pradze i Nysie⁷⁹. Znajdujemy lakoniczną wzmiankę o nim w *Catalogus Triennalis* z roku 1705: *callet musicam* [zna się na muzyce]⁸⁰. Zdolności muzyczne obydwu wymienionych wyżej *patres* niewątpliwie dysponowały ich do kontynuowania tradycji zapoczątkowanej przez o. Meltzera. Ten ostatni jezuita dożywa w Głogówku 83. roku życia (1677), kiedy to miejscowa misja zostaje definitywnie rozwiązana. Mimo sprzeciwów grafa sędziwy o. Meltzer zostaje zmuszony do opuszczenia zamku; kilka miesięcy później umiera w Opawie⁸¹.

W odpowiedzi na pytanie o rzeczywiste historycznie znaczenie jezuitów w inicjowaniu kultury muzycznej Głogówka z pomocą przychodzą zachowane źródła muzyczne, potwierdzające trwałość instytucji ustanowionych w czasie ich obecności. Dotyczy to szczególnie tradycji śpiewu wernakularnego, czego śladem jest pochodzący z Biblioteki Oppersdorffa egzemplarz kancjonału jezuitę Matěja Václava Štajera⁸². Z uwagi na szeroką recepcję tego zbioru na terenie całych Czech można postawić

76 Hoffmann, *op. cit.*, s. 38, 40, 328f, 340-341, 348, 356; Anna Fechtnerová, *Jezuité a budba*, [niepublikowany maszynopis], s. 24; Markéta Holubová, *Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556-1773*, Praha: Etnologický Ústav Akademie Věd České Republiky, v. i. 2009, s. 42.

77 „Otium quod vixit, organis et horologis fabricandi” [„W czasie wolnym zajmował się przez całe życie budowaniem organów i zegarów”]. *Catalogus triennalis* z roku 1669 (Boh. 17/I, k. 151r) podaje takie kwalifikacje Dubeliusa: *ad concionandum missiones, Organa faciēda* [nadający się do misji i budowania organów].

78 Jego elogia w ARSI Boh. 121, k. 141 podaje, że był spowiednikiem polskojęzycznej ludności Śląska przez 30 lat.

79 Hoffmann, *op. cit.*, s. 38, 328; Holubová, *op. cit.*, s. 152.

80 ARSI Boh. 34, k. 117.

81 3 II 1678 r., ARSI Boh. 90 II, fol. 455v.

82 Kancjonał Český / Wjce než dewet Set / PISNI / Na wssecky přes celý Rok Slavnosti (Neděle) / a zasvěcene Svátky pro wssecky, pres celý Den obzwaslni / ěasy Ráno, při Mssy, před y po Kázanj, před y po Bible, k Nessporům a k Wečeru: / Naposledy / Pro wseliké potřeby, příhody a důležitosti, za živé y za mrtvé, w sobě obsahující. / Z nichž / Netoliko sprostý Lid / ale také Páni Literáti, a Pá=ni Kantorové, při Službach Božich w čas wystawování / Welebné Swatosti na Pautsch, na jakékoli Processy, a při po=chowawanj Mrtwých, bognost Zpěwů, na připekné stare y nowé Noty složených, mji Budau [ed.], Praha, Jan Pavel Gerzabek 1697. Katowice, Biblioteka Śląska, sygn. 223474 II [olim: Opp. XVII / v 151].

tezę o jego oddziaływaniu na tradycję muzyczną kultywowaną przez głogówieckie bractwo literackie. Być może jakąś rolę w propagowaniu tego repertuaru mieli urodzeni w Głogówku jezuici, o których wiemy, że sprawowali funkcje muzyczne w różnych ośrodkach *Provinciae Bohemiae*: Andreas Nigrinus (1601-1655) – długoletni prefekt konwiktów św. Ignacego w Opawie⁸³, Tomasz Maliterski (1654-1704) – w roku 1681-1682 subregens konwiktów Franciszka Ksawerego w Świdnicy⁸⁴, Ferdinand Kittl (1668-1712) – subregens konwiktów w Głogowie (1702-1703)⁸⁵, Świdnicy (1703-1705), Kłodzku (1707-1708) i Chomutowie (1710-1711) oraz Simon Jelinek (1681-1723) – prefekt muzyki w konwikcie św. Franciszka Borgiasza w Opolu (1711-1712). Dużo później urodzony w Głogówku Joannes Albert (*1731) pełnił z kolei funkcję subregensa konwiktów w Legnicy (1764-1765); zachowane *Catalogi triennales* zgodnie podają, że jezuita ten był muzykiem-instrumentalistą⁸⁶, zdatnym *ad Praesidiis Chori* [do prowadzenia chóru]⁸⁷, dysponującym zdolnościami muzycznymi *supra mediocritatem* [ponadprzeciętne]⁸⁸.

O trwałości zainteresowań głogówieckich książąt dramatem muzycznym informuje zachowana do dziś w zbiorach specjalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach kolekcja programów teatralnych oraz librett operowych, pochodzących z XVII i XVIII wieku. W ich liczbie odnajdujemy m.in. drukowane w Wenecji komedie Gregoria de' Monti (*Hippolito*) i Luigi Grotto (*La Alteria, La Emilia, Il Tesoro*) z lat 1611-1612⁸⁹. Z czasów największego rozkwitu aktywności teatru głogówieckiego zamku Oppersdorffa pochodzi klocek z okolicznościowym *Ballet des Parnasses* i operą *Il Paride* Giovanniego A. Bontempiego, wystawianymi w drezdeńskiej rezydencji książąt saksońskich z okazji ślubu księcia Christiana Ernesta w 1662 roku⁹⁰. W drukowanej *synopsis* wspomnianego *ballet à entrées* podano szczegółowe informacje o składzie instrumentalnym kolejnych scen.

83 ARSI Hist. Soc. 48, 14r; Hoffmann, *op. cit.*, s. 348.

84 ARSI Boh. 90/2, fol. 507r.

85 ARSI Boh. 91/2, fol. 305r.

86 Brno, Moravský zemský archiv 593, fol. 22v.

87 ARSI Fondo Gesuitico 634 B1/1764, k. 47.

88 ARSI Fondo Gesuitico 634 B1/1770, k. 8.

89 Na klocek zawierającym te druki (sygn. 900361 I – 900 364 I) widnieje rękopiśmienna uwaga: *Das Büchlein hab ich zu Venedig gekauft Ao. 1613. Wolff B. d' Oedl.*

90 Robert Eitner, *Biographisch-bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, T. I-X, Leipzig 1899-1904 (reprint Graz 1959). IL PARIDE, / Opera Musicale, / dedicata / alle / SERENISSIME ALTEZZE / di / CHRISTIANO ERNESTO, / Marggravio di Brandenburgo, Duca di Magdebur/go, Prussia, Stetino, Pomerania, de' Cassubii, e Vandali, di Crosna, / & Jegerndorf in Silesia, Burggravio di Norimberga, / Principe di Halberstadio, Minda, / e Camino, / Et / ERDMUDE SOFIA, / Principessa di Sassonia, Julia, Clivia, e de Monti, / Langravia della Turingia, Marggravio della Misnia, e della supe/riore, e inferior Lusatia, Contessa della Marca, e di Ravensberga, Signora in Rauenstein. / nella celebrazione / delle / LORO NOZZE, / di / GIO: ANDREA BONTEMPI / Perugino. / In Dresda appresso Melchior Bergen, Stampator di Corte, 1662. Por. Robert Eitner, *Biographisch-bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, T. II, Leipzig 1899-1904 (reprint Graz 1959), s. 127-128. Sygn. 235743-235744 III [*Opp. XVII / a 399*].

W bibliotece Oppersdorffów znajdowały się także okolicznościowe *drammi per musica* dedykowane cesarzowej Eleonorze i arcyksiężniczkom austriackiego dworu; muzykę do nich komponował m.in. Antonio Draghi, *maestro di cappella* jej cesarskiej mości⁹¹. Niektóre numery (*arie per i balli*) oper Draghiego opracowywał słynny Johann Heinrich Schmelzer⁹², kapelmistrz wiedeńskiego dworu; przy powstaniu jednej z nich⁹³ brał udział mniej znany Johannes Hoffer. Listę tych włoskich (pod względem stylistycznym) oper wieńczy *Gli equivici nel sembante* Alessandro Scarlatti, przypisywana w druku mylnie Domenico Continemu⁹⁴. O ile nie mamy dowodów, aby że utwory te były wykonywane na głogóweckim zamku, stanowią one jednak niewątpliwie świadectwo gustu Oppersdorffów, dla których Joachim Meltzer wystawił kilkanaście spektakli. Śladem czynnego zainteresowania tym repertuarem jest dużo późniejszy rękopiśmienny odpis libretta opery Giuseppe Ghirarduzziego⁹⁵; skąd inąd wiemy, że właśnie w tym czasie (1728) wystawiono na zamku w Głogówku oratorium *Seilan, die Tochter Jephtes*⁹⁶.

- 91 Sygn. 900350 – 900351 I [*Opp. XVII / a 926*]: IL CIRO / VENDICATORE / DI SE STESSO / Drama per Musica / Recitato / NEL GIORNO NATALITIO / DELLA / SAC: CES: REAL M:^{ta} / DELL'IMPERATRICE / ELEONORA, / Fatto rappresentare delle Serenissime / ARCIDUCHESSA / ELEONORA / E / MARIANNA / D'AUSTRIA / Componimento / DI TEOFILO / IN VIENNA D'AUSTRIA, / Appresso Matteo Cosmerovio, Stampatore della Corte, / l'Anno 1668; ATALANTA / DRAMMA PER MUSICA / NEL GIORNO NATALITIO / Della S.C.R.M.^{ta} / DELL' / IMPERATRICE / ELEONORA, / Per Commando / DELLE SERENISS: A. A. / DELLE / ARCIDUCHESSA / ELEONORA / E / MARIA ANNA / Alle medesime A. A. Consecrato. / Posto in Musica dal S.r ANTONIO DRAGHI, / Maestro di Capella della Sudetta Maesta. / IN VIENNA D'AUSTRIA, Appresso Matteo Cosmesovio, Stampatore di S.M.C., L'Anno 1669.
- 92 Sygn. 900471 I: LA / LANTERNA / DI / DIOGENE / DRAMA PER MUSICA / DA RAPPRESENTARSI / Alle S.S.C.R.R. Maesta / dell' / IMPERATORE / LEOPOLDO / ET DELL' / IMPERATRICE / CLAUDIA / Nel Carnevale / Dell' Anno M.DC.LXXIV. Musica dal S:^r ANT: DRAGHI, / M. Di Cap. della M:ta dell'Imperatrice ELEONORA. / Con l'Arie per li Balli, del S:^r GIO: HENRICO SMELZER, V.M. di Capella di S.M.C. / IN VIENNA D'AUSTRIA. / Appresso Gio: Christophoro Cosmerovio, Stampatore di S.M.Ces.
- Sygn. 900459 I: ZALEUCO / Drama per Musica / Nel Giorno Natalizio / Della S. C. R. Maesta / dell' / IMPERATORE / LEOPOLDO / per Commando / della S. C. R. Maesta / dell' / IMPERATRICE / CLAUDIA / L'anno M.DC.LXXV. / Posto in Musica dal S:^r ANTONIO DRAGHI, / Intendente delle Musiche Teatrali di S. M. C. & M:^o. / di Cap. della M. della Imperatrice ELEONORA. / Con l'Arie per li Balli, del S.r GIO: HEN- / RICO SMELZER, V.M. di Capella di S.M.C. / IN VIENNA D'AUSTRIA, / Appresso Gio: Christophoro Cosmerovio, Stampatore / di S.M.C.
- Sygn. 900461 I: RODOGONE / Drama per Musica, / NEL GIORNO NATALIZIO / Della S.C.R.M.^{ta} / Dell'IMPERATRICE / ELEONORA, / Per Commando / Dell'Altezza Serenissima / Dell' / ARCIDUCHESSA MARIA ANNA / L'Anno M.DC.LXXVII / Et alla Medesima Altezza / Consecrato. / Posto in Musica dal S:^r ANTONIO DRAGHI, Intendente delle Musiche Teatrali di S. M. C. & M:^o. / di Cap. della sudetta M:^{ta} / Con l'Aria del Balletto del S:^r GIO: HENRICO / SMELZER, V.M:^o / di Cap: di S.M.C. / IN VIENNA D'AUSTRIA, / Per Gio: Christophoro Cosmerovio, Stampatore / di S.M.C.
- 93 Sygn. 900460 I: IPHIDE / GRECA, / DRAMA PER MUSICA, / NEL GIORNO NATALIZIO / Della S.C.R.M.^{ta} / Dell'IMPERATRICE / ELEONORA, / MADDALENA, / TERESA, / Per Comando / Della S.C.R.M.^{ta} / Dell'IMPERATORE / LEOPOLDO I / L'Anno M.DC.XCVI. / Posto in Musica dal S:^r Antonio Draghi, Maestro di Cap. di S. M. C. / Con l'Arie per li Balletti del S:^r Gio: Gioseffo / Hoffer, Violinista di S.M.C. / VIENNA D'AUSTRIA, / Appresso Susanna Christina, Vedova di Matteo / Cosmerovio, Stampatore di S.M.C.
- 94 Sygn. 462895 I. [*Opp. XVII / a 375*] AMOR / NON VUOL IN=/GANNI / FAVOLA / PASTORALE. / Rappresentata in Musica / alla MAESTA / Dell' / IMPERATRICE / ELEONORA / Per Comando della medesima / Nel Carnevale / Dell'anno M.DC.LXXXI. / IN VIENNA D'AUSTRIA / per Giovanni Christoforo Cosmerovio, stampatore / di S.C.M. Domenico Filippo Contini.
- 95 Sygn. R 383 I: Il trionfo Della Virtù / Nella Corte di S. E. / Il Sigr. Conte Carlo Ortmano Henchel / del Sacro Romano Impero / Conte / Di / R.a R.a R.a / Consigliere Intimo di Stato di S. M. / R.a R.a R.a / da rapresentarsi li 28: Giennaro 1733 / in Baiten / La poesia e dell Sigl. Cavaglier Michel Angelo / Boccardi di Turino / Pisua Eccellenza / Umil. Seu Oblig. Serub. / Maestro di Musica / Giuseppe Ghirarduzzi.
- 96 Kwasnik, *op. cit.*, s. 98-99.

Biorąc pod uwagę także późniejsze druki librett operowych, zachowanych w hrabiowskiej bibliotece⁹⁷, należy przyjąć, że rozpoczęta w XVII wieku tradycja zainteresowania operą trwała nieprzerwanie przez cały następny wiek. Szeroka skala i wysoki artystycznie poziom mecenatu artystycznego dworu Oppersdorffów miał kluczowe znaczenie dla rozwoju instytucji kulturalnych Głogówka w czasach późniejszych. Fakt, że u źródeł tej bogatej tradycji stała wieloletnia aktywność misjonarzy Towarzystwa Jezusowego, zasługuje na szczególną uwagę.

97 Obejmują one, poza operami Baldassare Galupiego (sygn. 231870 I i 231871 I: *La calamita de cuori* – 1755, *Il conte caramella* – 1750) i Niccolò Jommelego (sygn. 222393 I: *L'Olimpiade*, 1761), także niemieckie operetki Ludwiga von Baczko (sygn. 230255 I [*Opp. XVIII / a 1190*]: *Rinaldo und Alcina*, *Die Cantonsrevision*, *Die Singschule*), Augusta von Kotzebue (sygn. 230986 – 230988 I [*Opp. XVIII / a 2248*]: *Der Opfer-Tod*, *Das Dorf im Gebürge*, *Das Bauerngut*; wszystkie z roku 1798) i Karla Herklotsa (sygn. 231069 I: [*Opp. XVIII / a 2037*]: *Das Inkognito*, *Schwarz und Weiss*, *Der Mädchenmarkt*, *Die böse Frau* (1793) oraz produkcje francuskie: (sygn. 231499 – 231501 I [*Opp. XVIII / a 3851*]: *Les Charlatans de Masques*, 1762; *La Fausse Coquette*, 1784; *Le Maitre en Droit* 1769.